

Mutasavvıfların Bakış Açısıyla Çevre

Dr. Hüseyin Budak
Çeküd Çevre Kuruluşları Dayanışma Derneği

Özet

Çevre insanın kaçınılmaz bir parçasıdır. Tasavvufi yaşam islamın iyi bir şekilde yaşanması için gereklidir. Çevreye saygı, iç dünyasında dengeleri gözeten huzuru ve kemali sağlamaya çalışan mutasavvıfların ilgisini çekmiştir.

İlk sufilerimizden Yunus Emre şiirlerinde çevreye ait vurgular yapılmaktadır. Sordum sarı çiçeğe denilerek çevre ve canlılarla ilgili adeta empati yapılmaktadır. Yine yaratılanı sev yaratandan ötürü ilkesi çevre bilincini göstermektedir.

19 yüzyıl mutasavvıflarından Ahmed Ziyaüddin Gümüşhanevi ise Garaibül ehadis isimli eserinde çevreyle ilgili hadisleri şerh etmektedir.

20. yy son çeyreğinde irşad faaliyetleri yapan Prof. Dr. Mahmut Esad Coşan birçok yazı ve konuşmasında çevreye vurgu yapmış. 1990 lı yıllarda Türkiye çapında birçok çevre ve ahlak derneğinin kuruluşuna öncülük etmiştir.

21. yy başlarında İngiliz Müslüman ve Sufi Prof. Dr. Tim Winter (Abdulahkim Murad) ise çevrenin müslümanlar için önemini vurgulamaktadır. Postmodern Dünyada Kibleyi Bulmak ismiyle Türkçeye çevrilen eserinde çeşitli konulardaki önemli görüşlerinin yanında çevreye ait görüşlerini de görmekteyiz.

Tebliğimizde Prof. Dr. Esad Coşan ve Prof. Dr. Tim Winter (Abdulahkim Murad) özellerinde mutasavvıfların çevre ile ilgili görüşleri, bir çevre derneği yöneticisi olarak değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çevre, Sufizm, Esad Coşan, Abdulahkim Murad

1.Giriş

Tanım olarak *çevre; hayatın gelişmesinde etkili olan doğal, toplumsal, kültürel dış faktörlerin bütünlüğü* olarak ifade edilmektedir. Bir başka tanımda ise çevre; *İnsanların ve diğer canlıların yaşamları boyunca ilişkilerini sürdürdükleri ve karşılıklı olarak etkileşim içinde buldukları fiziki, biyolojik, sosyal, ekonomik ve kültürel ortam* (Toptancı, *Sözlük S.55*) olarak tanımlanmaktadır.

Tasavvuf ahlak ilmidir, nefsi terbiye ilmidir.:Allahu Tealayı dosdoğru bilip, (ki buna marifetulah denir) Ona rızasına uygun, halisane kulluk etme ilmidir, şeklinde tarif edilmektedir. İslam'ın özü ve hakikati olarak değerlendirilmektedir. (Coşan, 2007;25)

1.A.Çevreye Genel Bakış

Doğal olayların çevreye ve dolayısıyla insanlara etkisi olabilmektedir. En son Van depreminde gördüğümüz gibi depremden etkilenen şehrin yer değişikliğinden bile bahsedilmektedir. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Van - Edremit yakınlarında yeni bir yerleşim yerinden bahsetmektedir. Tüketime şimdiki düzeylerinin sürdürülebilir olup olmadığı ve kirlilik, atık ve kaynakların azaltılması da çevremize yönelik önemli tehditlerdir.

Yine insanların doğal dünya üzerindeki zararlı etkisiyle ilgili sorular; örneğin küresel ısınma, yağmur ormanlarının azalması çevresel ekoloji diye bilinir. Dünyanın çevresini koruma, kaynakların tüketmeden çok esirgeme, geriye kalan hayvan türlerini korumak için harekete geçmek önemli konulardır.

Sosyolojide tehdit kaynakları ise şöyle sayılmaktadır:

Hava kirliliği,
Su kirliliği,
Katı atık.

Diğer yandan kaynakların azalması başlığıyla ise su, toprağın niteliğinin azalması ve ormansızlaştırma sayılmaktadır. Bunlar çeşitli canlılar yanında insanların yaşamını da zorlaştırmaktadır. Risk, teknoloji ve çevre başlığıyla ise küresel ısınma ve sonucu olan sera etkisi gündeme gelmektedir.

Bunun sonucu olarak da:

1. Deniz seviye yükselmesi,
2. Çölleşme,
3. Hastalıkların yayılması,
4. Kötü hasat,
5. Değişen iklim örüntüleri,
6. Jeopolitik istikrarsızlık söz konusu olmaktadır. (Giddens,2008;1010)

Akarsular dünyanın damarları olarak değerlendirilir. Barajlar ise bu damarların tıkanması olarak görülebilmektedir. Bunu sonucunda barajların arkasındaki yeraltı ve yer üstü suların azalması ve dengenin bozulması sonucu çevre dengesi de olumsuz olarak değişmektedir. Doğal dengeyi bozma ve çevreyi kirletmenin örneği yakın yıllarda Somali de görülmektedir. Çevresel sorunlar sonrası ülke istikrarsızlıklar içindedir. Kıtliklar görülmektedir. Beslenme bozuklukları gelişmiş, hastalıklara yatkınlık artmıştır. İç savaşlar ve bölge istikrarsızlığı oluşmuştur.

Südürlübilir kalkınma :

Yenilebilir,kaynakların ,ekoneomi k büyüme ve hayvan türlerini ve yaşam çeşitliğinin koruma ve taemiz havayı , suyu ve karayı korumaya danmışlık olarak tanımlıyor. (brundhland Raporu 1987)

Şekhrleşme ,i ttılısu kıtlığı, yeraltı sularının kullanılması inşaatlar sayılabilir.

2.Tasavvuf Ve Çevre

Sufilere göre alem; tesbih, takdis ve itaatiyle Allah tarafından belirli bir nizam Ve gayeye göre yaratılmış ve mükemmel olarak var edilmiştir.(Özköse S.369)
Tasuvvuf litaretüründe her canlı kendi dilince zikretmektedir.

Her canlı ve cansız mahlükun zikri vardır. Canlının ölümü ile zikri biter. Merhum Mahmud Esad Coşan ‘Bizce çevremizde her şey güzel, mükemmel, yerli yerince! Her zerre Allah’ı zikir ve tesbih ediyor... ‘ demektedir. (Coşan, 2007; 438) Cansız bir elbisenin kirlenmesi ile onun zikri biter, şeklinde bir hadisi şerif zikretmişti muhterem hocam Esad Coşan. Yeniden yıkanıp giyilince zikri yeniden başlar. Çevreninde güzel temiz olması belki oranın zikrinin

yeniden başlaması olarak düşünülebilir. O halde çevrenin temiz düzenli olması oranında zikri olarak belirtilebilir.

Meşhur tasavvufi menkıbedir:

Dervişlerden menekşe toplamalarını isteyen Hüseyin Hamevi'nin yanına elinde kurumuş menekşeyle gelen Eşrefoğlu Rumi ye Şeyhi:

- Rumi sen misafir olduğun için galiba sen menekşe bulamamışsın der. Eşrefoğlu Rumi üstadına şöyle cevap verir;
- Sultanım buldum, buldum ama hangi menekşeyi koparmaya gittimse bana 'Allah hakkı için beni koparma, tesbihimden beni ayırma diye yalvardığını duydum. Sonunda işte şu zikir ve tesbihi tükenmiş menekşeyi buldum ve onu alıp huzuruza geldim. (Özköse,371)

Sultan 3. Murat'ın güftesini yazdığı tasavvufi şiirde bunu gayet iyi bir şekilde görmekteyiz:

Seherde	uyanıklar		cümle	kuşlar
Dillü	dillerince		tesbihe	başlar
Tevhid	eyler	dağlar,	taşlar,	ağaçlar
Uyan	ey	gözlerim	gafletten	uyan
Uyan	uykusu	çok	gözlerim	uyan

Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi emekli tasavvuf hocalarından Prof. Dr. Süleyman Uludağa göre ise;

'Ettazimi bi emerillah ve şefaga la halkillah'

'Allahın emrine saygı göstermek ve mahlûkuna da yumuşak davranmak' tarzında ifade edilecek bu ilkede tasavvufun çevreye bakışını özetleyebilir.

Tasavvufta bir konuda hizmettir. Gümüşhanevi hazretetleri meşhur eseri Camiul usulde her tarikatın ayrı ayrı usulleri vardır 'der. Fakat ortak bir usul ise hizmet olduğunu belirtir. Bu hizmetten insana ve mahlûka hizmet söz konusudur. İmam Nakşibendin, Aziz Mahmut Hüdai'nin ve Mevlevilikte ilk basamaklardan biri olan mutfakta hizmetle terbiye gelişir. Tabi ki bu insan ve mahlûkata hizmet sonrası çevreye hizmet ve saygıyı getirecektir.

Yine 20 yüzyılın büyük Türk şairlerinden, tasavvufi yönü de olan Necip Fazıl Kısakürek bir şiirinde bunu dile getirmektedir:

Bırak, keyfini sürsün
Şehirlerin köleler
Yeter bizi tuttuğu,
Tükensin velveleler
Kalk arkadaş gidelim
Çokların unuttuğu
Allahı zikredelim;
Gül ve sümbül hırkamız
Sular kuşlar halkamız.(Çile S.176)

Şehbenderzade Ahmed Hilmi 1865 -1914 yılları arasında yaşamış, meşrutiyet dönemi Osmanlı felsefecilerinden biridir. O kendi felsefi mesleğini vahdet-i vücud der. Amak'ı Hayal adlı eseri bu tasavvufi felsefesini dile getiren bir romandır. Amak'ı Hayal adlı tasavvufi eserinde

çevreye ait görüşleri ile ilgili ipuçları görülmektedir, belki küresel ısınma teorisinin başlangıcından bahsedilebilir.

Adeta iklim değişimlerini anlatan tablo anlatılmaktadır;

‘...Deniz oluştu...
 fakat deniz suyu dondu...
 ...Alemi buzlar kapladı...
 ...böylece âlem ısındı,
 Buzlar çözüldü...’
 (Filibeli, Amak. S.35)

Sufilerin bir özellikleride hikmet sahibi kişiler olamalarıdır. Hakimane düşünen ,incelikle düşünüp hüküm veren kişilerdir. Muhakkaki taciât ve çevre konusunda ad hikmetli davranmış ve incalkleri görmüş ve dile getirmişlerdir.

2.1:Ahmed Ziyaüddin Gümüşhanevi ve Çevre

Ahmed Ziyaüddin Gümüşhanevi 1813 yılında Gümüşhane’de doğmuştur. Gençlik yıllarında Beyazıt medresesinde ilme intisap etti. Bir ömür ilim ve irfan içinde geçirdi.1844 yılında üst ihtisas aldı. Mahmutpaşa ve Süleymaniye medreselerinde talebe yetişirdi. Kendisini tasavvufi irşat için gelen Süleyman el Ervadi hazretlerinden hadis ilmi ve hilafeti taamme ile Nakşibendiyye ve diğer tarikatlardan hilafet aldı. Çağaloğlunda ki Fatma Sultan camiinde binlerce talebe yetiştirdi.100 den fazla kişiye hilafet vererek İslam coğrafyasında manevi ilimleri yaydı. Onlarca kitap yazdı. 4 büyük kütüphane kurdu. Ve vakfetti. 13 Mayıs 1894 de vafat etti. Kabri Süleymaniye bahçesinde ziyaretgâhtır.

Ahmed Ziyaüddin Gümüşhanevi’nin Allah sevgisi üzerine yazdığı Ruhul Arifin ve Reşidüt Talibin adlı eseri incelendiği zaman müellifin çevre ve modern ilimle ilgili olduğu görülmektedir.

‘Gözümüz ile görebileceğimiz. Ve his azalarımızla varlıklarını duyabileceğimiz taş, ağaç, bitkiler, hayvanlar, yer gök, enerji atomlar madenler ve yıldızların bilinen ve bilinmeyen yönleri ile her şey Onu ispat etmekte ve hal dilleriyle Onu haykırmaktadır. ‘ (Gümüşhanevi, Ruhul Arifin, 82)

Müellif yaradılışın tesadüfî olmadığını ve en uygun şekilde olduğunu bahsetmektedir. Buna insan vücudunu örnek vermektedir.

‘Vücudumuzu meydana getiren azalara iyice dikkat ettiğimizde her azanın en mütenasip şekilde ve en uygun biçimde ve en uygun yerde yaratılmış olduğunu, her azanın uygun yere yaratılmış olduğunu, her azanın en faydalı olabilecek yerde ve ölçüde tanzim edildiğini, her biri ile bağlantı halinde olan ile aza arasında uyumsuzluk ve ihtilaf bulunmadığını, her zaman birisinin hizmetine hepsinin sahip çıktığını ve yardımlaşma da kusur etmediklerini açıkça görürüz. (Gümüşhanevi, 2002; 84)

Küçük bir alem olan insan vücudu ile çevre içindeki uyum ekolojik dengeye de teşmil edilebilir. Yazar varlıkların değişiminden de bahsetmektedir: ‘O’ndaki (Allah c.c.) değişmezlik gizliliğinin sebeplerindedir. Değişmez olduğu kadar zahir ve batın olan da odur. Hâlbuki Onun hilkat eseri olan varlık öyle değildir. Her varlık için değişmek, ayrılmak, büyümek, küçülmek var olmak ve yok olmak gibi durmadan değişme durumları vardır.’ (Gümüşhanevi. 2002; 86)

Yazarın vahdeti vücut düşüncesinde olduğu görülür. Yaratanın bir tecellisi olan varlıklar ve çevrinde korunması sonucuna gidebiliriz.

‘ kim, nereye bakarsa, baktığında görülen her eşya, eşyanın yaratıcısının eseridir. Bu görünen gök cisimleri, Dünya, dünyadaki canlı ve cansız varlıklar ağaçlar, on’suz var olamaz. Bunlara bakan kimse, bunlardan her birinin müstakil varlıklar olmayıp Allahü Tealanın eserleri (tecellilerinin görüntüleri) olduğunu görür. Basiret sahibi bir kimsenin eşyaya bakışı Onun kudretinin tecellilerinden başkasına değildir. Bütün varlık Onun sanat eseridir. Bir kimse baktığına Allahü Teala’nın eseri olarak bakarsa, baktığını Onun eseri olarak tarif eder. O meydana getirdiği için sever...’ (Gümüşhanevi, 2002; 88)

Buna göre yaratıcının bu eserlerine şefkatle davranmak, Sani’nin eserlerine sahip çıkmak ve zarar vermemek esas olacaktır.

Şerh-ü Garaibül Ehdaisde geçen bir hadisi şerif şöyledir: ‘ **Mal çoğalıp , bir kişi malının zekatını kabul edecek kimse bulamayacağı bir duruma gelmedikçe ve Arap arazisi tekrar nehirler ve meralar haline dönmedikçe kıyamet kopmaz.**’ Bu hadisin şerhinde şöyle demektedir: ‘ Arap arazileri bahçeler ve ziraat yeri olacak. Dendi ki Arapların arazilerinin çoğu daha önce mera ve sahraları sulak idi. Sonra harap oldu. Sonra ahir zamanda insanlar bina işleri ile meşgul olacağından, mamur hale gelecek. Hadisin manası ahir zamanda Arapların arazileri boş kalacak, ziraat yapılmayacak ve insanların azlığı ve fitnenin birikimi dolayısıyla faydalanılamaz hale gelecektir. Fakat hadiste nehirlerden bahsedilmesi bu manaya uygun düşmüyor. Çünkü nehirlerin olduğu yerde imar olur. Dendi ki Arapların arazisinden maksat Medinedir. Müslüm, Ebu Hureyre’ den rivayet. (Gümüşhanevi, 2013;339)

Bir başka hadisi şerif de yine çevreyle ilgili nemli tespitlerde bulunmaktadır. Geraibul ehads şerhi 1070 numaralı hadis;

‘ Akarsuya idrar yapılmasını men etti.’
‘ Nebien yubale fiyil mai cariee’

Müslim Nesai, Taberani,
Cabir Ra. den rivayet edilmiş, münzürü senetler iyidir, demiş.

Şerhi: Akarsu az ise yasakladı. Keraheti tenzihedir, tahrimen değil, Ünlü muhaddis Nevevi su az veya çok olsun haramdır, dedi. Çünkü böylece suyu telef etmiş kendisinin ve başkasının kullanması engellenmiştir. İdrar yapılan su kendisin olursa haramlık kalkar denildi. (Gümüşhanevi,2013;317)

Görüldüğü gibi modern ilminde gündeminde olan iklim değişikliği, israf edilmeme , kaynakların korunması gibi çevreyle ilgili konular , o zamanki âlimlerin de bilgisi dâhilinde idi.

2.2.Prof. Dr. Tim Winter ve Çevre

Tim J Winter (Abdulkim Murad) 1960 yılında Londra’da dünyaya geldi. Cambridge, Londra ve Oxford Üniversitelerinde Arapça, Farsça ve Türkçe öğrendi. Kahire el ezher de İslami ilmler üzere çalıştı. T. J. Winter imam-ı Gazalının başyapıtı İhya-i ulumiddin in çeşitli bölümlerini İngilizceye çevirmiş ayrıca Müslüman Hristiyan ilişkileri , cinsiyet meseleleri ve uluslararası politika konularında çeşitli makaleler yayınlamıştır. Halen

Cambridge Üniversitesinde ilahiyat fakültesinde İslami araştırmalar alanında öğretim üyesidir.

Tim Winter'in çevreye ait görüşlerini postmodernizmde kıbleyi bulamak adıyla dilimize çevrilen esrinde görmekteyiz. Burada müellif İslam âlimlerinin kritik analitik düşünceye önem vermesini belirtmektedir. Çevrenin de farzlardan biri olduğu görüşündedir. Doğal çevrenin bozulması, günümüzün büyük İslami meselelerinden biridir... Demektedir.

Yazar; Deniz seviyesindeki yükseliş ve tarımdaki değişimlerin 2050 yılı itibariyle 150 milyon mülteciye neden olacağını tahmin etmektedir. Bu rakam 15 milyon Bangladeşli ve 14 milyon Mısır'lıyı içerir.(Winter. 32) Komor adaları veya Maldivler denilen Müslüman adaların tamamen dalgaların altında kalması beklenmektedir. Yazar bundan böyle gökyüzüne hiç gaz bırakılmaması bile řu anda atmosferde dolaşımda olan gazlar, sıcaklığın en azından bir yüzyıl daha yükselemeye devam edeceğini belirtir. Yazar; tevekkülü devenin sağlam kazığa bağlanarak yapılması gerektiğini belirtir. Ve çevre konusunda da buna uymayı önerir. Yeni dönemde İslam âleminin çevreye daha duyarlı olmasını önerir. (Winter.33)

Aşağıda müellifin görüşlerini içeren seçtiğimiz paragrafları bulacaksınız:

‘ Doğal çevrenin bozulması, günümüzün büyük islami meselelerinden biridir. Ve hatta en önemlisi olduğu dahi tartışılabilir.’ (Winter 2006; 29)

‘İslam dünyasının çekirdek bölgesindeki dini uyanış hareketlerine yapıların kaç, moderniteyi temellendiren fikirler gerçekten doğru olarak bilmektedir? Hatta kaç zamanın temel entelektüel sitemlerin ismini bilmektedir? Yapısalcılık postmodernizm analitik felsefe, eleştirirrel teori ve diğerli manalar için kapalı kitaplardır.’ (Winter 2006;18)

‘Fakat çok daha acil ve inkâr edilemez olan çevre meselelerinden biri yeni bin yıla da taşıdığımız küresel ısınmadır. Bir yüzyıl boyunca sera gazlarını gök yüzüne pompaladık ve bu faaliyetin karşılığını ödemek zorunda olduğu gerçeği daha yeni yeni fark ediyoruz. Müslümanların bu meseleye batıdan çok daha fazla değil ama- büyü dikkatle odaklanmaya ihtiyaçları var. Müslüman dünyada rahatsız edici bir şekilde, çok az kişi bu sorunlarla ilgili görünüyor.’ (Winter 2006;29)

Batıda tasavvufla da ilgilenen örnek Müslüman araştırmacı ve düşünür olan Prof dr tim Winter'in (Abdulahkim Murad) çevreyi gündemimize taşımaya çalıştığını görmekteyiz.

2.3.Prof Dr. Mahmud Esad Coşan ve Çevre

Esseyid Mahmud Esad Coşan 14 Nisan 1938 de Çanakkale'de dünyaya gelmiştir. Vefa lisesi ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arap Fars Filolojisinden mezun oldu. Ankara İlahiyat Fakültesinde 1965 yılında doktorasını verdi.1972 yılında doçent, 1982 yılında profesör oldu. Hocası ve kayınpederi Seyyid Mehmed Zahid Kotku'dan aldığı tebliğ ve irşad görevini sürdürdü. Yıllarca Ahmed Ziyaüddin Gümüşhanevi'nin yazdığı Ramuz el Ehadis adlı hadis kitabını okuyup izah eti.4 Şubat 2001 de irşat çalışmalarının bir parçası olarak bulunduğu Avusturalya'da hakka yürüdü. Kabri Eyüp Sultanda bir ziyaretgâhtır.

Merhum Mahmud Esad Coşan çevreye ait duyarlılığını gereği olarak 1990 lı yıllarda İstanbul'da başlayarak her ilçede bir çevreyle ilgili dernek kurulmasını istemiştir.

İlk modern sitelerden biri olan Ankara öz elif sitesinin kuruluşun öncülerinden olduğunu biliyoruz. Çoğu ilçede çevre- kültür ahlak derneği gibi adlarla kurulan bu dernekler 2010 lı yıllara kadar devam etmiştir. Benimde yöneticiliğini yaptığım çeküd çevre ve kültür kuruluşları dayanışma derneği 1999 yılında bahsi geçen derneklerin koordinasyonu işleviyle kurulmuştur. 2010 yılı sonrası isminden ve faaliyetlerinden kültür başlığı kaldırılmış ve yalnızca çevreyle ilgili çalışmalar yapmıştır.

Merhum hocamızın birçok konuşması ve yazısında çevreye vurgu yapmaktadır:

‘Ankara'dan Aksaray'a, Niğde'ye doğru yürümeye başladınız mı, Doğu Anadolu'ya doğru yürümeye başladınız mı; çırılçıplak, adeta yoksul, üşüyen, titreyen, zavallı, miskin, fakir bir manzara ile karşılaşıyorsunuz. Bir zamanlar yemyeşil olan ama şimdi o devletten, saadetten sonra bu fakirliğe, yoksulluğa düşmüş zavallı dağlar, zavallı ovalar görürsünüz. Oranın eskileri söylüyorlar; Aksaray'ın çıplak Hasan Dağı'nda, Niğde'nin yamaçlarına yaslandığı dağlarda bir insanın kucaklayamayacağı kadar ağaç kökleri varmış. Şimdi nerede? Hiç birisi yok! Ağaçlarla beraber topraklar gitmiş, topraklar gidince taşlar ortaya çıkmış, iklim değişmiş, sertleşmiş; bir acı manzara!’

Bir makalesinde her şeyin en mükemmel şekilde yaratıldığını ve insanın eşrefi mahlûkat olduğunu belirtmekte tüm kâinatın bizim gibi Allahın bir çeşit kulları olduklarını yazmaktadır. Yine bu cansız varlıkların zikir ve tespihleri olduğunu yazmaktadır. ‘Bizce çevremizde her şey güzel, mükemmel, yerli yerince! Her zerre Allah’ı zikir ve tespih ediyor... (Coşan, 2007; 438)

Çevreyle ilgili çalışmaların öneminden bahsetmektedir. Haziran 1996 tarihli İslam dergisi başmakalesinde ‘ Onun için her beldede çevre ve kültür dernekleri kurduk; Çevre Bakanlığı kurulmadan önce çevre çalışmalarına başladık; ormanlar, korular, kooperatifler, mahalleler tesis ettik: (Coşan, 2007; 438)

Mayıs 1990 tarihli Kadın ve Aile dergisi başmakalesinde yine Kotku Koruları ve Hakyol Ormanları başlığın kullanmaktadır. Ameli- salihanın öneminden bahsedilmekte ‘... Kotku koruları, Hakyol Ormanları, Gümüşhaneli parkları, halidiyye bahçeleri vs. tesis edelim... Arkamızda bizse sevap bırakacak eser olarak bir de ormanlar, korular, parklar bahçeler, ağaçlar fidanlar bırakalım. Çünkü bir ağacın gölgesinde oturdukça meyvelerinden kuşlar bile gagaladıkça, odunundan dahi istifade olundukça, diken zata kabirde rahmet iner, ecir ve sevap verilir .(Coşan 2007;176)

Yapılan çalışmalar ile erozyonların önleneceğini, ağaçlandırma gibi çalışmalarla ve temiz çevre ve mahalleler ile sosyal gelişimin sağlanarak’ mutlu ve bahtiyar’ toplumun oluşturulacağı özlemi belirtilmektedir. (Coşan,2007; 439)

Kasım 1996 tarihli makalesinde ise eski devirlerde tekkelerin yolculara hizmet ve onları barındırmayı (hangahlar) önemli bir hizmet olarak gördüğünü bugünde çevreye örnek tesisler olarak yol üzerlerinde bu tür tesislerin kurulmasını önermektedir: ‘ Kotku dinlenme tesislerimizde şirin bir cami olsun. Çocuk oyun bahçesi, hilesiz haramsız lezzetli yemek yeme imkânları; helal meşrubat, çay, kahve mekânları; çayır çimen, çiçek, ağaç, havuz, fiske gibi yapma ve tabii güzellikler...’ (Coşan,2007;450) Yazıda bu tür modern peyzaj örneği verilmektedir.

Müellifin çalışma gayretini öngördüğü, tasavvufun miskinlik olarak görüldüğü görüşün aksi yönde gayret içinde olduğu görülür. Ocak 1987 tarihli başmakalede;’ ne olur böyle geldi

böyle gider, boş ver denemeyi, derbederliğe razı, gelişme azminden Mahrum, miskin ve atıl durmayın, harekete bereket vardır, daima hamle, atılım ve hareket halinde olun ki içine kapalı kişiler, çevreden habersiz toplumlar gelişemez geri kalır', şeklinde devam eden yazında gezip gördüğü ülkelerdeki şehir planlarının mükemmelliğini bahsetmekte yeni gayretle onları geçmeye çalışmamızı öğütlemektedir. (Coşan, 2008;69)

Bir başka makalesinde ise israfa lüzumsuz harcamaya karşı çıkmaktadır.

Geliniz bu aşırı süslenmeye, dışarıdan büyük dövizler sarf ederek ithal edilen kozmetik sanayi mamullerine, elmas pırlantaya, şatafatlı ev eşyalarına, lüzumsuz fazlalıktaki kat kat perdeler, rafları sehpaları dolduran ıvır zıvır biblolar, vazolara, kristallere, avizelere... Beraberce karşı çıkalım. Evlerimizde sadece akla uyan, işe yarayan lüzumlu faydalı eşya bulsun, ölçülü sadelik ziynetimiz olsun, lüksten israftan kaçınalım. Mümkün oldukça yerli malı ve iç piyasa imalı malzeme kullanalım. (Coşan, 2008;34)

Çok yönlü bir mutasavvıf olan Prof. Dr. M. Esad Coşan Rh. A. Çevrenin Müslüman insanların gündemine taşınması için çalışmıştır. Örnek bir mürşid olarak görülmektedir

3.SONUÇ:

İslam'ın sosyal hayata uygulaması ve bireysel gelişimi sağlayan tasavvuf çevreyi de ihmal etmemiştir. Tebliğimizde örnekleri ile ele alınan mutasavvıflar çevreyle ilgili örnek ve öncü görüşler ortaya konmuş ve uygulamışlardır.

Gerek Prof. Dr. Mahmut Esad Coşan gerekse Prof Dr Tim Winter çevreye ilgi çekmeye çalışan tasavvuf ehli kişilerdir. Çevreyi gündemlerine alan benzer yönleri olan mutasavvıflardır. 21 yüzyılda daha fazla gündemimizde olacak olan çevreye önceden dikkatimizi çekmişlerdir.

Ünlü Mevlevi dedesi ve şair Şeyh Galip dede meşhur mısraında;

'Hoşça bak zatına ki zübde-i âlemsin sen.' Diyor.

Âlemi içinde özünde barındıran, toplayan insanın kendine hoşça bakması önerilmektedir. Yine âlemi oluşturan çevreye de hoşça bakmalı onu korumalı, esirgemeli, hiçbir şeyi israf etmemelidir. Günümüzde islamın en güzel anlaşıldığı görüşler olan tasavvufi yaklaşımların çevreye duyarlı olduğunu görmekteyiz. Çok yönlü bir âlim, mutasavvıf ve önder olan Merhum Prof. Dr. Esad Coşan gibi mutasavvıflara her zamankinden fazla ihtiyacımız olduğu bir gerçektir.

KAYNAKLAR:

Ahmed Ziyaüddin Gümüşhanevi, Ruhul Arifin, Ter. Rahmi Serin, Pamuk Yay. İst. 2002

Ahmed Ziyaüddin Gümüşhanevi, Şerhu Garaibül Ehadis, Müt. Hüsamettin Fadıloğlu Gonca Yayınevi, İst.2013

Coşan, Prof.Dr.M.Esad , Başmakaleler-1, Ed. Necdet Yılmaz, Server İletişim, İst.2007

Coşan, Prof Dr. M Esad, Başmakaleler-2 Ed. Necdet Yılmaz Server İletişim İst. 2008

Çevre ve Ahlak Sempozyum Bildiri Metinleri, Ed. Prof. Dr. Doğan Karacoşkun, Gaziantep 2014

Filibeli Ahmed Hilmi, Amak'ı Hayal, H: Necmeddin Kadıoğlu
Ravza Yay. İst. 2011,

Giddens, Anthony Sosyoloji, Haz. Cemal Güzel, Kırmızı Yay. İst.2008

TDK Güncel Türkçe sözlük

Toptancı, Cemal, Toptancı Elif Rabia, Çevre , Bilim ve Mevzuat Terimleri Sözlüğü Ankara, 2008

Winter, T.J. (Abdülhakim Murad) *Postmodern Dünyada Kibleyi Bulmak*, Timaş Yayınları İstanbul, 2006